

**UNIVERSITATEA „NICOLAE TITULESCU”
FACULTATEA DE DREPT
ȘCOALA DOCTORALĂ**

**Rezumat
TEZĂ DE DOCTORAT
OCROTIREA VIEȚII DE FAMILIE A PERSOANEI
LIPSITE DE LIBERTATE**

**Coordonator științific
prof. univ. dr. Ioan CHIȘ**

**Student-doctorand
Iulia TUDOR (POPESCU)**

**București
2021**

Existența persoanelor care comit infracțiuni este o realitate care nu necesită a fi demonstrată, așa cum, existența unităților de deținere reprezintă modalitatea de excludere din societate a elementelor perturbatoare.

Scopul încarcerării condamnaților este acela de a îi pedepsi pentru fapta comisă, dar și, în egală măsură, de a corecta pornirile negative ale acestora, în vederea eliberării în societate a unui om transformat, care să fie capabil de a respecta regulile de conduită atât de necesare într-o societate.

Omul, ca entitate, trăiește și evoluează în grupuri, mai mari sau mai mici, legate între ele prin legături de sânge sau legături sentimentale. Identificarea unui individ se realizează atât prin propriile activități, propriile trăiri, dar și prin mediul familial din care provine. Mediul familial reprezintă cadrul de dezvoltare a individului, fiind acela care îi imprimă în primul rând persoanei cunoștințele despre viață, societate și reguli de conduită.

Nu de puține ori, în situația unui comportament inadecvat, raportarea persoanei la propria familie o face pe aceasta să resimtă sentimente de vinovăție, de rușine, de neputință. Legăturile în cadrul unui grup (familie) sunt în majoritatea cazurilor bazate pe sentimente de iubire și de înțelegere, iar în situația în care unul dintre membrii familiei are un comportament în urma căruia acesta este închis într-o unitate de deținere, echilibrul familial este rupt, consecințele fiind negative în ambele sensuri.

Aceste consecințe pot conduce la efecte negative în comportamentul viitorului deținut, care se va manifesta în acțiuni de refulare, în comportament agresiv, care nu poate conduce decât la agravarea situației sale în cadrul unității de deținere.

Am apreciat că este necesară identificarea unor măsuri diferite de sancționare a persoanei care a avut un comportament infracțional în vederea unei reușite resocializării și păstrarea echilibrului familial, atât de necesar dezvoltării individului și a membrilor familie sale.

Astfel, **obiectul** prezentei lucrări îl reprezintă analiza drepturilor persoanei deținute în raport cu relațiile de familie, efectele lipsei deținutului din viața familială, comparația conținutului acestor drepturi cu cele reglementate în alte state, precum și analiza noțiunii de familie, în vederea găsirii acelor metode care pot conduce la menținerea legăturilor de familie ale deținutului, esențiale atât pentru acesta cât și pentru familia sa.

Noutatea analizei efectuate pe parcursul lucrării este dată de faptul că până în prezent la nivelul reglementărilor legislative nu au fost găsite soluții care să vizeze personalizarea pedepselor aplicate condamnaților, pedepse care să urmărească efectele produse în lumea familială a condamnatului și în viața acestuia, prin care să poată fi atinse toate funcțiile pedepsei, pentru ca la finalul executării pedepsei, să se obțină un individ complet „vindecat”.

În ceea ce privește *structura prezentei lucrări*, am apreciat că se impune împărțirea acesteia în două mari segmente, pentru a fi evidențiate în mod corespunzător toate aspectele care pot conduce la obținerea rezultatelor dorite.

Prima parte, formată din două capitole, vizează prezentarea considerațiilor generale privind persoana lipsită de libertate și familia acesteia precum și prevederile legale și internaționale în ceea ce privește dreptul persoanei deținute de a păstra legătura cu familia sa.

Capitolul I vizează prezentarea considerațiilor generale privind persoana lipsită de libertate și familia sa, acest capitol fiind compus din 7 subcapitole.

În *primul subcapitol* am menționat momentul apariției noțiunii de drepturi ale persoanelor condamnate precum și evoluția acestora de la momentul apariției și până în prezent, cu accent pe acele drepturi care permit deținutului să păstreze legătura cu familia.

Totodată, în *subcapitolul al 2-lea* am prezentat dispozițiile constituționale care reglementează familia și principiile care protejează viața de familie în scopul găsirii ancorelor necesare demersului nostru științific.

Subcapitolul al 3-lea tratează asemănările și deosebirile între prevederile canadiene și cele europene, în dorința de îmbunătățire a măsurilor existente în legislația europeană.

În continuare, în *subcapitolul al 4-lea*, am apreciat că o comparație între drepturile persoanei lipsite de libertate care vizează păstrarea legăturii cu familia, prevăzute în legislația unor state europene, ne permite să descoperim ideile care pot conduce la realizarea scopului nostru.

În activitatea de identificare a măsurilor eficiente pentru protejarea vieții de familie a deținutului și reușita resocializare a acestuia, am considerat necesar să analizăm și activitatea desfășurată de specialiștii care intră în contact direct cu persoanele deținute și care își desfășoară activitatea tocmai în această arie, a resocializării persoanei lipsite de libertate și a legăturii acesteia cu familia.

Deoarece printre specialiștii care își desfășoară zilnic activitatea de redresare comportamentală a deținuților, se numără și reprezentanții instituțiilor de cult și având în vedere puternica influență a religiilor asupra societății și a membrilor săi, am considerat că tratarea influenței Bisericii și a organismelor implicate în acțiuni de protecție a familiei asupra vieții persoanei lipsite de libertate, într-un capitol de sine stătător, este binevenită.

În consecință, în *subcapitolul al 5-lea* am analizat activitatea desfășurată de preoți/reprezentanți ai unităților de cult în cadrul unităților penitenciare, precum și reglementările legislative care permit pătrunderea reprezentanților diferitelor religii în unitățile de deținere pentru acordarea sprijinului moral și încercarea de corectare a comportamentelor deținuților.

În aceeași manieră, în cadrul *subcapitolului al 6-lea* am analizat activitatea asistentului social, a psihologului, a educatorului, a consilierului de probațiune în ceea ce-l privește pe deținut și atribuțiile acestor specialiști în păstrarea legăturii persoanei încarcerate cu familia sa.

În finalul capitolului I, în cadrul *subcapitolului al 7-lea* am analizat tratamentul aplicat persoanelor private de libertate vizând legătura cu exteriorul în funcție de sex, vârstă, categorie socială, regimurile penitenciare și pedepsele aplicate, evidențiind diferențele existente în cazul anumitor categorii.

Capitolul al II-lea este intitulat „*Analiza sistematică a regimului penitenciar și a impactului acestuia asupra vieții persoanei lipsite de libertate și a familiei acesteia*” și este compus din 7 subcapitole.

Primul subcapitol evidențiază noțiunile de familie, căsătoria și rudenia, prin prezentarea strânselor legături care se nasc între indivizi, precum și tipurile de familii și funcțiile acestora.

Raportat la obiectul cercetării a rezultat necesitatea realizării unei analize asupra consecințelor lipsei părinților din viața copiilor, analiză care a făcut obiectul *subcapitolului al 2-lea*.

Totodată, în cadrul *subcapitolului al 3-lea* au fost reliefate efectele încarcerării asupra vieții de familie, prin prezentarea impactului asupra dezvoltării copiilor precum și a relației membrilor familiei cu societatea, cu accent asupra imaginii acesteia în sfera publică.

Subcapitolul al 4-lea a fost dedicat prezentării drepturilor de care beneficiază deținuții din penitenciarele române, potrivit legislației în vigoare și anume acele drepturi care vizează păstrarea legături cu familia.

Analiza vieții de familie a persoanei lipsite de libertate nu putea fi realizată fără pătrunderea în mediul penitenciar și identificarea categoriilor de deținuți în funcție de educație, confesiune, antecedente penale și menținerea legăturii cu familia, activitate prezentată pe parcursul *subcapitolului al 5-lea*, pentru identificarea efectelor dintre comportamentul deținutului și legătura sa cu familia.

Subcapitolul al 6-lea a fost dedicat interpretării și evidențierii rolului familiei în resocializarea persoanelor lipsite de libertate, activitate necesară în vederea formulării de propuneri concrete de îmbunătățire a cadrului legislativ și a situației deținuților.

În partea finală a capitolului al II-lea, în cuprinsul *subcapitolului al 7-lea* am analizat Strategia națională de reintegrare socială a persoanelor private de libertate, 2020 – 2024, care, prin obiectivele sale, așează în prim plan necesitatea implicării comunității în activitatea de resocializare indicând și necesitatea menținerii legăturii deținutului/fostului condamnat cu familia sa.

Partea a doua a lucrării, la rândul ei formată din două capitole, capitolele al III –lea și al IV –lea, conține rezultatele obținute prin aplicarea chestionarelor, în vederea identificării opiniei subiecților supuși analizei, atât a deținuților cât și a studenților, opinie care reprezintă fundamentul propunerilor formulate.

Capitolul al III-lea privește rezultatele aplicării chestionarelor persoanelor lipsite de libertate precum și studenților din cadrul Facultății de Drept a Universității „Nicolae Titulescu” și interpretarea acestora.

Acest capitol reprezintă fundamentul propunerilor de schimbare a metodelor de sancționare a deținuților precum și a metodelor de resocializare.

Analiza s-a realizat în *două subcapitole*, primul vizând opinia membrilor societății aflați în stare de libertate, iar al doilea subcapitol vizând opinia deținuților.

Ulterior analizei efectuate în cadrul capitolului al III-lea am prezentat propunerile care să reducă impactul social și psiho-emoțional al încarcerării asupra vieții de familie a deținutului, prezentare realizată în cuprinsul **capitolului al IV-lea**.

Propunerile realizate au vizat atât persoana aflată în cursul procesului penal, cât și persoana lipsită de libertate.

În urma demersului științific am identificat **metode care să ajute la păstrarea legături dintre deținut și familia sa**, care să realizeze o adevărată resocializare a persoanei lipsite de libertate.

În stabilirea măsurilor am avut în vedere *cele trei faze ale procesului penal, respectiv urmărirea penală, judecata și executarea pedepsei*.

De-a lungul prezentei lucrări am evidențiat necesitatea păstrării unei relații apropiate între persoanele care s-au abătut de la regulile de conviețuire socială, încălcând normele penale, și familia acestora, susținând faptul că adevărata schimbare poate să vină doar atunci când aceasta privește atât persoana care a comis o faptă penală cât și mediul din care aceasta provine.

Am dorit să prezentăm propunerile care, în opinia noastră, conduc atât la prevenirea comiterii de noi infracțiuni, cât și la evitarea „contaminării” infractorului cu mediul penitenciar, fără a considera că lista este exhaustivă.

Măsurile identificate prevăd în primul rând implicarea activă a instituțiilor publice, a persoanelor voluntare și specialiștilor din diverse domenii pentru a realiza cu succes identificarea problemele și rezolvarea acestora.

Apreciem astfel că, odată cu punerea în mișcare a acțiunii penale, este oportună începerea cercetării aspectelor privind viața și mediul familial al persoanei cercetate.

Prin efectuarea în paralel atât a activității de urmărire penală, cât și a activității de cercetare a mediului familial al inculpatului, poate fi revelat într-o manieră extinsă, întregul tablou al comiterii infracțiunii.

Pentru desfășurarea acestor activități se impune crearea de instituții care să aibă drept scop formarea „**dosarului de familie**” al celui care este cercetat penal.

Pentru realizarea activității de verificare și identificare a situației familiale și de viață a inculpatului, care va fi denumită „**anchetă familială**”, considerăm că este necesară implicarea mai multor organisme care au atribuții în buna funcționare a societății.

Momentul de pornire al anchetei familiale trebuie să îl reprezinte momentul punerii în mișcare a acțiunii penale de către procuror, care prin ordonanța de punere în mișcare a acțiunii penale va dispune și începerea anchetei familiale a persoanei inculpate.

Organismul care se va ocupa de realizarea anchetei familiale va avea, la nivel național, statutul de direcție generală care va funcționa în cadrul Ministerului Justiției, similar Direcției Naționale de Probațiune, sub titulatura de **Direcția Națională de Asistență și Supraveghere a Familiei și a Persoanelor care au comis Infrațiuni**, iar la nivel local va funcționa pe lângă consiliile județene, respectiv consiliile locale unde se va înființa un serviciu cu aceste competențe, dar sub directa coordonare a direcției naționale.

Noua instituție va avea în componență specialiști din domeniul asistenței sociale, psihologi, consilieri de probațiuni, educatori și preoți care prin activități specifice domeniului de activitate să poată identifica problemele existente la nivelul familiei inculpatului, a mediului de viață și a conceptelor pe care inculpatul și familia acestuia le dețin.

Specialiștii indicați vor întocmi potrivit propriilor competențe rapoarte care să conțină realitatea situației familiale a inculpatului și situația personală a acestuia.

În urma analizării aspectelor identificate pe oricare dintre palierele urmărite de specialiștii indicați se vor propune măsuri, care vor forma dosarul de familie pe care instanța să îl aibă în vedere la momentul judecării cauzei.

În faza **urmăririi penale** în situația în care procurorul dispune *renunțarea la urmărirea penală* prin ordonanța de renunțare va dispune și asupra măsurilor propuse de comisie în cadrul dosarului de familie, iar odată cu trimiterea către judecătorul de cameră preliminară a ordonanței prin care s-a dispus renunțarea la urmărirea penală în vederea confirmării renunțării va trimite și dosarul de familie cu măsurile dispuse, urmând ca judecătorul de cameră preliminară, în situația în care confirmă ordonanța de renunțare la urmărirea penală, să se pronunțe și asupra măsurilor dispuse de procuror referitor la dosarul de familie.

În același timp, în situația în care soluția pronunțată de procuror în rezolvarea cauzei este *clasarea*, procurorul va sesiza judecătorul de cameră preliminară, din cadrul instanței competente să judece cauza în fond, solicitând fie luarea măsurilor sau a unora dintre măsurile propuse de comisie, fie respingerea măsurilor menționate de comisie atunci când, în urma analizării dosarului de familie, procurorul apreciază că nu se impune luarea acestor măsuri, rămânând în sarcina judecătorului de cameră preliminară să se pronunțe asupra celor sesizate.

În situația în care procurorul emite *rechizitoriu* prin care se dispune trimiterea în judecată, acesta, odată cu trimiterea dosarului penal, va trimite și dosarul de familie, rămânând ca instanța să se pronunțe în cauză având în vedere ambele dosare.

În **faza camerei preliminare**, judecătorul de cameră preliminară va fi investit atât în situația dispunerii clasării cauzei, cât și în situația dispunerii renunțării la urmărirea penală, cu soluționarea dosarului de familie al persoanei față de care s-a dispus renunțarea sau clasarea.

În situația admiterii propunerilor se va stabili perioada în care vor fi îndeplinite obligațiile și măsurile dispuse, aceasta neputând fi mai mică de 1 an și 6 luni.

Apreciem că în situația în care s-a dispus clasarea cauzei față de inculpat, măsură care nu necesită a fi confirmată de judecătorul de cameră preliminară, persoana față de care s-a dispus clasarea își pierde calitatea de inculpat, astfel că în fața judecătorului de cameră preliminară acesta va avea o nouă calitate aceea de **persoană asistată**.

Noua calitate a persoanei față de care s-a dispus clasarea oferă posibilitatea instituțiilor implicate să dispună măsuri și să stabilească obligații în sarcina acesteia în vederea prevenirii comiterii de infracțiuni.

Conținutul măsurilor propuse de către comisie va viza activitatea care va fi desfășurată de inculpat/persoană asistată și/sau familia acestuia precum și instituțiile care vor fi implicate în îndeplinirea și supravegherea realizării de către inculpat/persoană asistată a obligațiilor dispuse.

Cu titlul de exemplu vom menționa ca obligații care pot fi propuse de către comisie, următoarele:

- Efectuarea unor cursuri de calificare profesională sau cursuri de pregătire școlară conform programei educaționale prevăzută de Ministerul Educației Naționale, respectiv potrivit abilităților inculpatului/persoanei asistate și/sau a familiei sale identificate de către comisie;
- Participarea la ședințe de consiliere psihologică și/sau psihiatrică, și eventual internarea medicală în cazul depistării unor afecțiuni care pot afecta discernământul inculpatului/persoanei asistate;
- Implicarea inculpatului/persoanei asistate în viața familiei sale prin participarea constantă la activitățile familiale și la educarea minorilor;
- Includerea inculpatului/persoanei asistate în cadrul listelor existente la nivelul Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă, existentă la nivelul fiecărui județ și a municipiului București;
- Implicarea inculpatului/persoanei asistate în activități de muncă neremunerată în folosul comunității pentru conștientizarea importanței creșterii conștiinței sociale și a nevoii constante de într-ajutorare;
- În cazuri particulare în care inculpatul/persoana asistată și /sau membrii familiei au fost identificați cu dependențe de alcool sau substanțe interzise,

obligarea acestora la urmarea unui tratament de dezalcoolizare respectiv de dezintoxicare.

În faza judecării activitatea instanței se va realiza potrivit normelor de procedură penală care guvernează faza judecării, cu particularitatea că, pe lângă soluțiile care vizează latura penală și civilă a cauzei, instanța se va pronunța și asupra măsurilor și obligațiilor propuse de comisie ca urmare a finalizării anchetei familiale.

Particularitatea acestei faze a procesului penal, spre deosebire la faza camerei preliminare, este reprezentată de faptul că instanța *va putea soluționa latura penală a cauzei având în vedere propunerile menționate în dosarul de familie*, în sensul aplicării unei pedepse care să se execute sub forma obligațiilor și a măsurilor menționate în dosarul de familie.

Astfel, instanța în urma cercetării atât a laturii penale cât și a dosarului de familie, în cadrul căruia comisia din cadrul Direcția Națională de Asistență și Supraveghere a Familiei și a Persoanelor care au comis Infrațiuni propune măsuri și obligații, va putea pronunța o soluție de condamnare la executarea unui nou tip de pedeapsă, însă cu impunerea anumitor măsuri și obligații care să atingă scopul propus.

Se impune astfel apariția unui nou tip de pedeapsă intitulată „**remodelare socială**” care se va executa în libertate.

Perioada în care inculpatul va executa pedeapsa de remodelare socială are natura juridică a unui termen de încercare, iar dacă în perioada acordată inculpatul nu-și îndeplinește obligațiile, acesta va fi condamnat la pedeapsa cu închisoarea, limitele pedepsei fiind cele stabilite de lege pentru infracțiunea pentru care a fost trimis în judecată, majorate cu o pătrime.

Familia condamnatului va avea un aport semnificativ în executarea pedepsei stabilite de instanță având obligații concrete pe care va trebui să le îndeplinească; totodată un membru al familiei, stabilit la aprecierea instanței, prin raportare la materialul probator, va deveni direct răspunzător pentru încălcarea măsurilor și obligațiilor de către condamnat.

Noua pedeapsă de remodelare socială se va *executa în cadrul familiei, împreună cu aceasta, sub strica supraveghere a instituțiilor stabilite de instanță*, reprezentate de consilierii de probațiune, instituții O.N.G. și voluntari.

Membrul de familie care va fi numit răspunzător pentru asigurarea respectării de către inculpat a obligațiilor stabilite trebuie să-și dea acordul în acest sens.

Acțiunea membrului familiei de a nu supraveghea îndeplinirea măsurilor și obligațiilor de către condamnat va atrage răspunderea penală a acestuia, în situația în care se dovedește că a acționat în scopul neîndeplinirii de către inculpat a obligațiilor dispuse de instanță, fiind astfel necesar a se completa partea specială a Codului penal cu infracțiunea de „*Încălcarea răspunderii în cadrul pedepsei de remodelare socială*”.

Săvârșirea infracțiunii de „Încălcarea răspunderii în cadrul pedepsei de remodelare socială” va fi sancționată cu aplicarea pedepsei cu închisoarea de la 6 luni la 3 ani sau cu amenda.

În ceea ce privește **faza executării pedepsei**, în primul rând menționăm că inițiativa acestui demers trebuie să pornească din mediul penitenciar, unde specialistul, în urma analizării deținutului și stabilirii Planului individualizat de evaluare și intervenție educativă și terapeutică, ia legătura cu familia persoanei încarcerate.

La nivelul unităților administrativ-teritoriale trebuie înființate posturi pentru psihologi care împreună cu asistenții sociali, preoți și organele de poliție să depună eforturi pentru sprijinirea familiilor celor încarcerați în vederea realizării evoluției acestora.

Având în vedere că în penitenciare deținuții primesc o atenție deosebită, atât din punct de vedere psihologic, cât și educativ și moral, fiindu-le conștientizate greșelile și atrăgându-li-se atenția asupra faptului că au avut un comportament greșit, resocializarea acestora nu poate da roade dacă mediile din care aceștia provin nu au respect față de lege și ordinea publică.

Prin urmare, reușita resocializării deținutului depinde și de educarea familiei.

În acele situații în care contactul dintre specialiștii din penitenciar și familia deținutului se realizează prin intermediul deținutului sau prin contactul direct ca urmare a vizitării deținutului, trebuie să se contacteze comisia de la domiciliul familiei deținutului pentru a se stabili profilul familiei deținutului și eventuala intervenție în scopul educării ei.

Ulterior pot fi stabilite măsuri de implicare a familiei în programul de resocializare a deținutului, prin stabilirea unor activități comune între deținut și familie, respectiv participarea împreună în interiorul penitenciarului, a familiei și a deținutului, la activități culturale, sportive sau religioase putând ajuta astfel la resocializarea acestuia.

Pe de altă parte, activitatea de identificare a nevoilor existente la nivelul familiei deținutului trebui să se realizeze de comisia din cadrul Direcția Națională de Asistență și Supraveghere a Familiei și a Persoanelor care au comis Infracțiuni.

În urma analizei căreia îi este supusă familia deținutului, specialiștii din cadrul comisiei vor întocmi un raport în cadrul căruia vor fi menționate aspectele stabilite și măsurile necesare pentru remedierea acestora.

Măsurile pot consta în activități educative, de pregătire profesională, activități de găsimă a unui loc de muncă sau necesitatea includerii în cadrul unor activități terapeutice de natură psihologică sau psihiatrică.

În concluzie, necesitatea evoluției familiei în paralel cu evoluția deținutului rezidă din dorința de reintegrarea în societate a unei persoane care și-a ispășit

pedeapsa și s-a redresat, dar și din aceeași dorință a ridicării calității vieții atât a fostului condamnat, a familiei acestuia, cât și a întregii societăți. Păstrarea bunei-credințe în sufletele celor implicați în viața carcerală necesită schimbări drastice pentru obținerea unor rezultate notabile.

Rezultatele demersului științific au furnizat ideea că păstrarea legăturilor de familie, implicarea constantă a acestuia în viața deținutului, implicarea comunității și a anumitor instituții specializate conduc la remodelarea umană, la recâștigarea individului pierdut și la păstrarea echilibrului social.

Modificările legislative sunt necesare pentru crearea cadrului legal care să permită implicarea factorilor indicați în activitatea de resocializare în vederea atingerii unui înalt grad de responsabilitate socială.

Prin urmare, apreciem că, teza de doctorat „Ocrotirea vieții de familie a persoanei lipsite de libertate” reprezintă o primă încercare de recuperare eficientă a persoanelor care au avut un comportament în dezacord cu legea, dar și de păstrare a unității familiale, ca element de bază al societății.